

Іван Боровець

канд. іст. наук, доц.

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка

32301, Україна, Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14

E-mail: borovets.ivan@i.ua

РОЗВИТОК АРХІВНОЇ СПРАВИ У СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

У статті здійснено узагальнюючий аналіз розвитку архівної системи у Словаччині. Окреслено основні віхи становлення словацької архівної справи. Простежено формування архівних установ та діяльність Державного інспекторату архівів і бібліотек у Словаччині в міжвоєнний період. З'ясована законодавча база функціонування архівної справи у повоєнній комуністичній Чехословаччині. Охарактеризовано головні архівні установи Словацької Республіки на сучасному етапі. Висвітлено основні правила доступу до архівних матеріалів і особливості роботи дослідника у словацьких архівосховищах. Автор чітко виокремив основні проблеми розвитку словацької архівної справи на сучасному етапі.

Ключові слова: Словацька Республіка, архів, довідник, Закон про архівну справу, Закон про архіви та реєстратури, Словацький Національний архів, картон, реєстри.

Ivan Borovets

PhD in History, Associate Professor

Kamianets-Podilskyi National

Ivan Ohienko University

14, Tatarska Street, Kamianets-Podilskyi, 32301, Ukraine

E-mail: borovets.ivan@i.ua

THE DEVELOPMENT OF ARCHIVES IN THE SLOVAK REPUBLIC

Summarizing analysis of development of the archive system in Slovakia is carried out. The author outlines basic steps of formation of Slovakia archive business. He considers formation of archival institutions and the activities of the State Inspectorate of Archives and Libraries in Slovakia during the

interwar period. The active organizational function of the archival services did not stop during the Second World War, and the authorities of the Slovak state were especially patronizing the church archives. The post-war communist Czechoslovakia government paid a great deal of attention to the archival affair. The legislative base of its functioning is found out. Bibliographic systematization of archival documents is started and the basic laws (1975, 2002) about the regulation of archival affair are accepted in the second half of the 20th century. This article examines the main archive institutions of the Slovak Republic on the modern stage. The author schematically described the function of the Slovak National Archives, the Archives of the Institute of National Memory, the State Archives in Prešov. The basic rules of access to the archive materials in Slovakia archives repository for researcher are reflected. The author touched on the modern Slovak projects of the digitization of archival documents and their application in the Internet. He also clearly identified the main problems in the development of the Slovak archival affair at the present stage, including reducing the staff of archivists, insufficient funding, and a sharp increase in the volume of documents arriving in the archives.

Keywords: *Slovakia Republic, archive, directory, Archival Affair Act, Act about archives and register offices, Slovakia National Archive, cardboard, regests.*

Архівна система Словаччини має понад 700-літню традицію. Найдавніші документи сягають періоду першої половини XIII ст., тобто часу, коли на її території виникають перші форми самоврядного управління¹. Цими документами були привілеї шляхти, листи, міські книги, які формували обсяг міських архівів. Традиційними для католицького регіону стали церковні архіви. Перші спроби каталогізації здійснювалися ще у XIV ст., а з XVI ст. відомі перші списки з міських архівів, щось на кшталт архівних довідників.

З історичних архівів особливе місце посідають архіви так званих посвідчувальних установ, які функціонували при церковних інституціях (капітулах і конвентах) і фактично виконували завдання нотаріатів. Найчисельніші збірки приватних архівів представляють колекції земельно-власницьких родів, які слугували потребам їхніх власників. Період у складі Австро-Угорщини (з II половини XIX ст. до 1918 р.) словацькі архівісти називають часом «німоти», хоча це не означає, що архівна справа не розвивалася взагалі. Так, відомий історик Т. Ортвай звертався за допомогою міського архіваріуса Братислави Й. Батка, що дозволило йому створити фундаментальні праці з історії міста. Один із найвідоміших словацьких істориків Д. Рапант розпочинав свою кар'єру в архіві.

Він же в 1924 р., коли словацькі землі вже входили до складу Чехословацької республіки, став жупним (жупа — територіально-адміністративна одиниця колишнього Угорського королівства) архіваріусом².

Після конституювання Чехословаччини на території Словаччини залишилися архівні масиви колишніх жупних архівів, архіви міст та містечок, монастирів і церковних районів — капітул. У 1919 р. створено Державний інспекторат архівів та бібліотек у Словаччині, який очолив історик В. Халоупецки³. Згідно з офіційними приписами архіви мали слугувати винятково державно-управлінським цілям, і допуск до них громадськості, зокрема дослідників, був обмежений. Утім, В. Халоупецки був уповноважений надавати спеціальні дозволи для студіювання документів, і він задовольняв ці клопотання науковців, зокрема й іноземців. Характерною рисою зазначеного періоду стали дискусії між міністерством освіти й міністерством внутрішніх справ щодо адміністрування архівної справи, які продовжувалися фактично до середини ХХ ст. і завершилися перемогою МВС.

Пропозиції щодо розвитку архівної справи були сформульовані в січні 1919 р. у документі «Пам'ятна записка про архівну справу в Словаччині», автором якого вважають працівника міністерства освіти Й. Боровічку⁴. Однією з головних проблем він окреслив умови функціонування та збереження приватних архівів, насамперед збірок шляхетських родів з унікальними історичними документами, які, однак, не підлягали компетенції уряду та держави. Суттєвим досягненням діяльності інспектора архівів було створення у 1920 р. фотолабораторії та фотографування давніх актів.

Важливим моментом роботи Халоупецкого у 20-х рр. ХХ ст. була проблема передачі документів, що стосувалися історії Словаччини, з угорських архівів. Був підготовлений перелік документів з важливих фондів центральних установ Угорщини (королівська курія, палатин) та періоду правління Габсбурзької династії у 1526–1740 рр. Зазначений хронологічний проміжок обґрунтовувався турецькою окупацією більшої частини Угорщини, коли мадярська влада обмежувалася переважно територією Словаччини, а угорський сейм взагалі до 1848 р. засідав у Братиславі (Прешпорку). Інспектор наголошував, що Крайовий архів у Будапешті містить близько 36 тис. середньовічних актів, значна частина яких стосується Словаччини⁵. Однак, позитивної реакції угорської влади, незважаючи на зафіксовані зобов'язання в Тріанонському мирному договорі, словаки не дочекалися.

Звертаємо увагу, що Халоупецки та його колеги висували стратегічні пропозиції, які по суті значно випереджали тодішні організаційні й фінансові можливості інспекторату архівів, щодо створення централізованої

архівної системи з головною установою в Братиславі та регіональними відділами в Мартіні, Кошицях, Банській-Бистриці, Прешові⁶.

Управлінська реформа 1928 р. в Чехословаччині зумовила те, що Словаччина вперше у своїй історії перетворилася на адміністративно-правовий суб'єкт — Словацький край, де був утворений Крайовий архів⁷.

З 31 грудня 1939 р. Крайовий архів змінив свою назву на архів Міністерства внутрішніх справ, який розташовувався в тій само будівлі колишньої жупної резиденції у Братиславі. Зважаючи на католицький характер політичного режиму проголошеної Словацької держави (з 14 березня 1939 р.), у структурі керівництва архівною справою з'явилася посада другого інспектора архівів, до компетенції якого входили церковні католицькі архіви та бібліотеки. Цю посаду обійняв В. Буцко⁸. Словацькі протестанти також прагнули створити спеціальний Центральний архів лютеранської церкви в Мартіні, проте згадана ідея не була реалізована.

Резонансною проблемою в тогочасній діяльності архівів був брак підготовлених кадрів. У 1941 р. Спілка словацьких музеїв подала інспектору прохання про призначення осіб на посади архіваріусів у Левочі та Бардейові. Це прохання він задовольнити не міг, хоча пообіцяв, що незабаром випускники історичної спеціальності Словацького університету зможуть обійняти зазначені вакансії⁹.

Позитивним прикладом активності інспектора була справа закупівлі в Угорщині фотокопій важливих словацьких документів. Упродовж 1941–1942 р. міністерство освіти Словацької держави виділило на це 13 тис. крон¹⁰. Характерним є також випадок у Моравському Святому Яні, де костельний архів був безвідповідально скинутий у вогкий підвал. Інспектор домогся його переміщення до Братислави.

Великих втрат зазнав архівний фонд від руйнувань, спричинених бойовими діями Другої світової війни. 12 січня на нараді міністерства освіти пролунала пропозиція перемістити «коштовні й незамінні культурні цінності, унікальні мистецькі та наукові твори в район Дрездена»¹¹. 15 січня 1945 р. був виданий таємний наказ МВС Словацької держави про підготовку до евакуації, переховування або ж знищення документації центральних державних органів та установ¹². Під час відступу німецьких військ у невідомому напрямку ними була свавільно вивезена маса документів, особливо Середніх віків та Нового часу, з області Спіша та Шаріша (архіви Бардейова, Прешова, Спішської Сobotи, Кежмарку, Левочі). Більшість із них інспектору архівів Б. Варсіку вдалося пізніше виявити в Сілезькому земському архіві в Опаві. Деякі документи потім віднайшлися в архівах США. Не краще себе зарекомендувала й «визвольна» Червона Армія. У м. Шаги радянські військові фактично знищили жупний архів області Гонту, коли в будівлі архіву облаштували лікарню, а документи викинули в р. Іплъ¹³.

Комуністичний уряд повоєнної Чехословаччини приділяв архівній системі більше уваги. У процесі зміни назви виконавчих органів архів міністерства внутрішніх справ перейменовано на архів уповноваженого з внутрішніх справ. Конфіскація землеволодінь великих власників та ревізія аграрної реформи попередніх політичних режимів супроводжувалася створенням у червні 1947 року Сільськогосподарського архіву¹⁴. Його метою був збір матеріалу з історії сільського господарства Словаччини, його опрацювання і створення умов для наукового дослідження.

У 1949 р. директор Інституту історії Словацької академії наук і мистецтв Т. Ламаш склав перший список 328 архівів на території Словаччини¹⁵.

У 1951 р. створена державна архівна комісія при міністерстві внутрішніх справ Чехословаччини, структурною частиною якої була Словацька архівна комісія. Її завданням було координувати діяльність архівів у республіці та підготувати пропозиції щодо законодавчої організації архівної справи. У 1952 р. рішенням Корпусу уповноважених створений Центральний словацький архів¹⁶.

Важливим етапом було прийняття в травні 1954 р. урядової постанови «Про архівну справу», згідно з якою головним керівним органом стало Архівне управління уповноваженого з внутрішніх справ. Функції дорадчого органа почала виконувати наукова архівна рада¹⁷. З початку 1956 р. Сільськогосподарський архів як відділ феодалізму став підрозділом центрального словацького архіву. З 1958 р. в структуру останнього влився центральний гірничий архів у Банській-Штявниці, а з 1960 р. — архів Словацького національного музею в Мартіні¹⁸. Після адміністративної реформи 1960 року Державний словацький архів прийняв об'ємні матеріали діловодства ліквідованих місцевих органів управління та організацій, для транспортування яких потрібно було 300 вантажівок¹⁹.

З 50-х рр. ХХ ст. розпочинається активна бібліографічна систематизація архівних документів. Був виданий перший посібник — «Бібліографія словацьких архівів» Т. Ламаша. У 1950 р. розпочали набір на курси архівістів у Словацькому університеті імені Яна Коменського. За 5 років денної форми навчання студенти спеціальності «архівознавство» проходили 15-тижневу практику: II-ий курс — ознайомлення з роботою архівів; III-ий — прості операції з документами, тобто адміністративні та дослідницькі процедури, оформлення новітніх документів; IV-ий курс — інвентаризація та каталогізація новітніх фондів; V-ий курс — інвентаризація старих фондів. З 1966 р. двічі на рік виходить журнал «Словацька архівістика».

На початку 60-х рр. активізувалася робота архівних працівників з підготовки довідників. Результатом стало видання тритомного довідника

з описом фондів відділів феодалізму, капіталізму та відділу в Банській Штявниці²⁰. Згідно з урядовими рекомендаціями архів тісно координував свою дослідницьку та видавничу діяльність з Інститутом історії Словацької академії наук та орієнтувався на підготовку документальних публікацій, присвячених економічній, соціальній, політичній історії.

Закон про архівну справу 1975 р., прийнятий Словацькою національною радою, містив наступні основні положення:

1. Визначення документальної цінності матеріалів, що передаються в архів, відбувається під егідою Міністерства внутрішніх справ, без його згоди не можна знищувати матеріали, які не становлять архівної цінності.

2. Незалежно від того, хто є власником документа, вони всі складають Єдиний архівний фонд.

3. Власник документа, який не зберігається в архіві, має право цілковитого розпорядження ним, зокрема за помірковану ціну держава може викупити документ упродовж 6 місяців з дня надходження пропозиції власника. Водночас він зобов'язаний зберігати документи в належних умовах і допускати архівних працівників до процедури перевірки цих умов. Якщо вони не відповідають нормам, то МВС має право вилучити документи для безкоштовного зберігання їх в архіві.

4. Часове обмеження доступу до документів, які можуть зашкодити державним та громадським інтересам, особистому життю громадян, становить 30 років.

6. Штраф за недотримання рекомендацій щодо збереження архівної документації становив 50 тис. крон., за повторне порушення — 100 тис. крон²¹.

Згідно з рекомендаціями закону в 1978 р. в Державному центральному архіві створено відділ преархіважу²². Цього ж року в архіві створено відділ історичної фільмотеки з 4 працівниками. До 2011 р. у ньому виготовлено понад 10,6 млн. знімків архівних документів переважно у двох копіях — консерваційній та робочій. Всі мікрофільми поділяються на три групи: мікрофільми архівних документів і фондів США; матеріали з інших архівів Словаччини; мікрофільми документів закордонних архівів²³.

У день прийняття архівного закону міністр внутрішніх справ Ш. Лазар урочисто заклав перший камінь побудови нового приміщення Державного центрального архіву. Відкриття нової споруди на Дротарському шосе в Братиславі відбулося 30 серпня 1983 року. В жовтні того ж року Словаччина приймала XXII-у міжнародну конференцію Круглого столу архівів, і будівлю оглянуло 130 архівних експертів з 48 країн та семи міжнародних організацій у т.ч. числі представниками ООН, ЮНЕСКО та Міжнародної ради архівів²⁴.

Суттєві зміни в діяльності центрального державного архіву відбулися в 1990 р., коли виник самостійний відділ наукових досліджень, незабаром перейменованим на Кабінет науки й досліджень на чолі з Е. Ракошем. З 1 січня 1992 р. архів отримав свою сучасну назву — Словацький національний архів. Наступного року змінено структуру установи, яка стала включати наступні відділи: відділ старих фондів і збірок до 1918 р. та всі особові фонди; відділ нових фондів від 1918 до 1968 р.; відділ преархіважу по роботі з матеріалами після 1968 р.; відділ інформаційної служби, що забезпечує зв'язок архіву з громадськістю (до нього входять бібліотека, читальний зал, фільмотека); відділ охорони архівних документів (включає реставраційну та фотолaboratorію, дезінфекційну кімнату); господарсько-технічний відділ²⁵.

Після створення незалежної Словаччини новою тенденцією в діяльності архівів стали відповіді на запити вітчизняних та зарубіжних генеалогів, які замовляли підготовку генеалогічних довідок, багато запитів стосувалося проблеми реституції власності.

У 2002 р. парламент сучасної Словацької Республіки прийняв Закон про архіви та реєстратури. У ньому наголошується на необхідності й визначається процедура створення електронних списків фондів і документів. Закон затвердив також фізичні норми збереження документів: для матеріалів з пергаменту та паперу рекомендується 18 (+2, -2) градусів за Цельсієм та відносна вологість повітря 55 (+5, -5)%; для кольорових фотографій — 5 (+1, -1) та 35 (+5, -5)%; для чорно-білих фотографій — 12 (+1, -1) та 35 (+5, -5)%; для кольорової кіноплівки — -5 градусів за Цельсієм та 30–50% вологості повітря²⁶.

Велика відповідальність покладена на архівних працівників у справі скартації — відбору та оцінки документальних матеріалів на предмет їхньої практичної та наукової значущості.

Система словацьких архівів включає: державні (центральні, обласні, окресні), муніципальні, архіви юридичних та фізичних осіб. Базовим та водночас наймолодшим елементом архівної мережі з 1960-ого року є 32 окресні архіви, до структури яких включені колишні міські архіви²⁷.

Сьогодні у Словацькому національному архіві зберігається понад 30 тис. погонних метрів документації, за актуальних просторових можливостей понад 70 тис. метрів. Він є бюджетною організацією МВС. Тут містяться документи центральних управлінських органів, кооперативних організацій. З 2009 р. США з нагоди Міжнародного дня архівів організує свято відкритих дверей. Громадськість має можливість не лише зазирнути до архівних сховищ, але й ознайомитися з працею реставраторів у їхніх майстернях і навіть виконати деякі реставраційні роботи. Організатори заходу демонструють документи, цікаві не лише своїм змістом, але й мистецьким виглядом²⁸.

Регіональні державні архіви створені за географічним принципом. Наприклад, Державний архів у Прешові станом на 31 грудня 2012 р. містить 318 архівних фондів та збірок обсягом 3,8 тис. погонних метрів. Для дослідника є доступними понад 90% матеріалу, опрацьованого реєстрами, інвентарями та каталогами. За 2012 р. архів відвідав 351 дослідник (з них 26 іноземців). Тематично найчастіше замовляють церковні метрики, документи, що розкривають національну політику та життя національних меншин, церковну історію²⁹. Особливо цінними є фонди: Шариська жупа (1254, 1558–1922), Шарисько-Земплинська жупа (1940–1946), Крайовий національний комітет (1949–1960) та ін.

Спеціальні словацькі архіви охоплюють сфери інформації, науки, культури, просвіти, релігії, але на їх утворення обов'язково має бути згода МВС. Серед найголовніших спеціальних архівів: архіви збройних сил, органів безпеки, партій, профспілкових організацій, Військовий архів у Трnavі, Архів Матиці Словацької, Архів літератури та мистецтв, Архів Словацького національного музею, Архів університету імені Яна Коменського, Архів музею Словацького національного повстання.

Особливе значення для роботи з громадськістю мають архівні фонди Інституту національної пам'яті (діє з 2002 р.), які включають документи органів безпеки недемократичних режимів 1939–1989 рр. Так званий оперативний архів Державної Безпеки комуністичної Чехословаччини включає понад 60 тис. томів обсягом 5 тис. архівних крабців (коробок). Загальний обсяг архівних матеріалів в Архіві Інституту національної пам'яті нараховує 2,1 погонного кілометра³⁰.

Завданням архівних працівників ІНП є також опрацювання, оприлюднення й оцифрування документів. Так, лише 2006 року було створено 21 тимчасовий інвентар переважно до архівних фондів окресних відділів Державної безпеки періоду 1954–1990 років, а також переведено в електронний варіант 221537 сторінок архівних документів ІНП³¹.

На сайті установи виставляються скановані матеріали: протоколи засідань різних відділів державної безпеки, інформація про агентів (списки, біографічні відомості), переслідуваних осіб з політичних міркувань, зокрема справи нагляду за неблагонадійними. Згадана рубрика має назву «Люстратор»³². Ознайомлення з цією інформацією громадськості є важливим елементом демократизації життя у Словаччині, адже вона піднімає «завісу» над діяльністю таємних служб тоталітарних режимів, демонструє негативний характер стеження та контролю за громадянами з боку держави. Відбувається не лише юридична, але й публічна реабілітація жертв репресій, переслідувань та нагляду. З іншого боку, оприлюднення реєстрів і списків таємних агентів має резонансний вплив на громадськість, адже в них зафіксована маса людей, багато з яких ще живуть і навіть

працюють та стають потенційним об'єктом критики й зневаги у сьгоднішній Словацькій Республіці. За звітною інформацією ІНП лише в 2015 р. рубрику «Характеристика таємного працівника» було поповнено на 1810 записів³³. На сайті ІНП також виставлено архів документальних фільмів і матеріалів «усної історії». Цікаво, що вказана масштабна робота здійснюється невеликим колективом. Станом на кінець 2015 року склад працівників архіву ІНП нараховував 10 осіб³⁴.

Основна одиниця зберігання архівних документів у Словаччині універсальна — фонд (зазвичай певна установа з хронологічними рамками діяльності). У його описі-характеристиці вказується назва, коротка історія установи, формування фонду, обсяг у одиницях зберігання або погонних метрах.

У межах фонду міститься від кількох до понад сотні архівних одиниць, що мають назву «картон» або архівна «шкатуля». На зовнішній вигляд це справді картонна коробка, яка містить у середньому від 50 до 150 паперових аркушів-сторінок. При цьому в шкатулі можуть зберігатися документи різного обсягу (від однієї сторінки до кільканадцяти), хронології, оперативного змісту. Їхні каталогізаційні орієнтири виставляються також у відомчих архівах і не містять системного обліку власне архіву, в якому зберігається документ. Важливо наголосити, що ці аркуші не мають нумерації (за винятком документів органів безпеки), вони не зшиті у традиційні для українських архівів справи. Сама шкатуля не має назви, а лише порядковий номер.

Таким чином, у архіві відсутні описи документів у звичному для українського дослідника розумінні, проте ця незручність цілком компенсується наявністю докладних описів матеріалів. Цей опис — «регест» — є короткою (максимум кілька речень), але чіткою характеристикою кожного з документів, що містяться в картоні. Документи в цих регестах вказуються як інвентарна (або каталожна) одиниця з порядковим номером або без нього. У цьому випадку спостерігається ситуація, коли не обов'язково замовляти певну шкатулю з набором документів, а вже з інвентарного (каталожного) опису дізнатися про їхній загальний зміст. Знову ж таки виняток становлять звіти органів безпеки, які чітко пронумеровані на сторінки, а в описі лише присутні хронологічні й територіальні рамки звітів.

Порядок роботи в читальному залі Словацького національного архіву — з понеділка по четвер з 8.00 до 15.00 без перерви. Читальний зал розрахований на 28 місць і має 5 пристроїв для читання мікрофільмів. До послуг читачів пропонується допоміжна бібліотека. У зв'язку зі зростанням спроб викрадення документів у 2005 р. була введена система відео спостереження³⁵.

На руки видають по одній шкатулі, а загальна їх кількість за робочий день не перевищує п'яти (утім, насправді переглянути більше фізично немає можливості). Дозволяється робити ксерокс, фото, але не сканування. У шкатулі присутній лист перегляду, де дослідник вписує свої дані. Утім, на відміну наприклад від вітчизняних та російських архівів, жорсткого контролю за виконанням цієї вимоги немає, і виглядає на те, що це лише атавізм комуністичної епохи.

В архіві немає обмежень на замовлення документів будь-яких фондів і картонів, зокрема й тих, які не стосуються теми заявленого дослідження. Дозволяється працювати також із фондами, які не мають інвентарного опису, хоча ця справа є, швидше, працею з пошуку «голки в копиці сіна». Проте, якщо пощастить, дослідник саме в такий спосіб може здійснити наукове відкриття. Адже очевидно, що при докладній інвентаризації документів працівником архіву «вибухова» інформація не може уникнути його уваги. Відтак, у цьому випадку історику, що опрацьовує документи вже «з других рук», дослідницьку революцію на основі сенсаційних відомостей здійснити практично неможливо.

Велика кількість документів архіву (особливо періодика) оцифрована та мікрофільмована. Важливо зауважити, що в разі, якщо документ створений до 1526 р. (поразка угорської армії від турків у битві під Мохачем), то на руки досліднику видається лише його копія. Це правило діє і в разі наявності в документі інформації обмеженого доступу, якщо є небезпека фізичного пошкодження документа. Доступ до особистих даних надається після 90 років з дня виникнення документа.

На сучасному етапі в словацькій архівній справі набирає обертів проект «Електронна бібліотека», який у рамках ініціативи «Інформатизація суспільства» до 2015 р. зумовив опрацювання 2,8 млн. об'єктів культурної спадщини (270 млн. сторінок). На зазначені цілі виділено 49,6 млн. євро³⁶. У США реалізувався проект під назвою «Монастеріум», який передбачав переведення в електронний варіант та викладення на репозитарій в інтернет середньовічних актів. З 2010 р. в архіві почала створюватися база історичних фотографій³⁷.

Однак наявні й істотні проблеми розвитку архівної справи у Словаччині. Найпершою є традиційна та універсальна, а саме: недостатнє фінансування. За висловом С. Гривняка, «архіви перебувають на найнижчому щаблі інтересів міністерства внутрішніх справ». Зарплатня працівників є низькою. Гривняк наголошує на тому, що перестав виходити часопис «Словацька архівістика»³⁸. На користь цього твердження свідчить той факт, що на відповідній сторінці сайту міністерства внутрішніх справ Словацької республіки присутня інформація про зміст журналу лише до 2012 р. Зменшення фінансування Словацького національного

архіву позначилося на кількості придбаних книг, замовлених газет і журналів. Відтак, наукова складова роботи архівів неухильно зменшується, і залишається лише суто адміністративна функція.

Одним із актуальних питань роботи Словацького національного архіву є необхідність створити окремий відділ для матеріалів періоду 1968–1993 р. й таким чином полегшити та прискорити преархіважну роботу над сучасними документами. Негативно оцінюється сучасний нормативно-правовий статус головного архіву. Він є структурним підрозділом міністерства внутрішніх справ і не має прав самостійної бюджетної установи³⁹. Не дивно, що постійно зменшується кількість архівних працівників у СНА, особливо чітко ця тенденція простежується з 2003 року. Станом на 2011 р. його колектив нараховував 58 осіб, що приблизно 62% від кількості 1983 року та 55% від штатного розпису 1992 року. Це негативно позначається на темпах опрацювання та оприлюднення архівних матеріалів. Якщо в 1983 р. доступні документи складали 64,7% від їхньої загальної кількості, то в 2011 р. — лише 40,5%. У 1983 р. на одного працівника архіву в середньому припадало 238,68 погонних метрів архівного матеріалу, а в 2011 р. ця цифра зросла у 2,6 рази, склавши 628,5 погонних метра⁴⁰.

Таким чином, поступальний розвиток архівної справи у Словаччині та його активізація у другій половині ХХ ст. увінчалися суттєвими здобутками в збереженні, опрацюванні та оприлюдненні архівних документів. Сформовано систему архівних установ, законодавчо закріплено принципи організації архівної справи. На сучасному етапі помітними є труднощі й проблеми, пов'язані зі збільшенням обсягу надходження документів до архівів і тенденцією зменшення фінансування діяльності архівних установ.

¹ Volko V., M. Kiš M. *Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska*. Bratislava : Ministerstvo vnútra SR, 2007. S. 8.

² Hrivňák Š. *Archívy, archívnictvo, história, ich vzájomné prepojenie vtedy a dnes, a veda v archívoch v súčasnosti*. URL: forumhistoriae.sk/-/archivy-archivnictvo-historia-ich-vzajomne-prepojenie-vtedy-a-dnes-a-veda-v-archivoch-v-sucasnosti.

³ Tišliar P. *Aktivita Štátneho inšpektorátu archívov na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919–1951)*. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo. 2. S. 38.

⁴ *Ibidem*. S. 39.

⁵ *Ibidem*. S. 40.

⁶ *Ibidem*. S. 42.

⁷ Fialová I., Tvrdoňová D. *Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti*. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 57.

⁸ Tišliar P. Aktivity Štátneho inšpektorátu archívov na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919–1951). *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 45.

⁹ Ibidem. S. 46.

¹⁰ Ibidem. S. 48.

¹¹ Ibidem. S. 50.

¹² Slovenský národný archív. Fond: Ministerstvo vnútra. Kartón. 699. Číslo. 12/45. Č. 121–2112–2/1944. Prezídium ministerstva vnútra. Predmet: Príprava spisov k evakuácii. 15 januára 1945.

¹³ Tišliar P. Aktivity Štátneho inšpektorátu archívov na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919–1951). *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 50.

¹⁴ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 58.

¹⁵ Hrivňák Š. Archívy, archívniectvo, história, ich vzájomné prepojenie vtedy a dnes, a veda v archívoch v súčasnosti. URL: forumhistoriae.sk/-/archivy-archivnictvo-historia-ich-vzajomne-prepojenie-vtedy-a-dnes-a-veda-v-archivoch-v-sucasnosti.

¹⁶ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 58.

¹⁷ Ibidem. S. 59.

¹⁸ Ibidem. S. 59–60.

¹⁹ Ibidem. S. 60.

²⁰ Bielik F., Sopko J. Štátny slovenský ústredný archív v Bratislave. *Spríevodca po archívnych fondoch. 2. Oddelenie kapitalizmu*. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1965. 384 s.; Sedlák F., Žudel J., Paľko F. Štátny ústredný archív v Bratislave. *Spríevodca po archívnych fondoch. I. Oddelenie feudalizmu*. Bratislava: Slovenská archívna správa, 1964. 439 s.; Štátny slovenský ústredný archív v Bratislave. *Spríevodca po archívnych fondoch. 3. Oddelenie hospodárstva v Banskej Štiavnici. K 200. výr. založenia vysokej banskej školy v Banskej Štiavnici*. Sprav.: Jozef Vozár. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1964. 323 s.

²¹ Úplné znenie zákona Slovenskej národnej rady z 19. decembra 1975 č. 149 Zb. o archívniectve, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom Slovenskej národnej rady zo 4. decembra 1991 č. 571 Zb. URL: www.zbierka.sk.

²² Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 60.

²³ Ibidem. S. 70.

²⁴ Ibidem. S. 63–64.

²⁵ Ibidem. S. 61–62.

²⁶ Zákon zo 17. mája 2002 archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov. URL: www.minv.sk/?zakon...archivoch-a-registraturach

²⁷ Bibliografická činnosť slovenských archívov. S. 90. URL: www.viks.sk/dkk/bs67II_86_95.doc.

²⁸ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 71–72.

²⁹ Bodnárová M. Dejiny a súčasnosť štátneho archívu v Prešove. *Историчний часопис з богемістики і словакістики*. Випуск 3. Словаки і Закарпаття. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. С. 180.

³⁰ Genéza a dejiny kmeňových archívnych fondov Archívu ÚPN. URL: <http://www.upn.gov.sk/sk/geneza-fondov/>

- ³¹ Výročná správa o činnosti Ústavu pamäti národa za rok 2006. Bratislava, 2007. S. 21, 26.
- ³² Výročná správa o činnosti Ústavu pamäti národa za rok 2015. Bratislava, 2016. S. 20.
- ³³ Ibidem.
- ³⁴ Ibidem. S. 19.
- ³⁵ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 67.
- ³⁶ Katuščák M. Komplexné spracovanie písomného kultúrneho a vedeckého dedičstva SR. URL: www.inforum.cz/pdf/2012/katuscak-martin.pdf
- ³⁷ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 74.
- ³⁸ Hrivňak Š. Archívy, archívniectvo, história, ich vzájomné prepojenie vtedy a dnes, a veda v archívoch v súčasnosti. URL: forumhistoriae.sk/-/archivy-archivnictvo-historia-ich-vzajomne-prepojenie-vtedy-a-dnes-a-veda-v-archivoch-v-sucasnosti.
- ³⁹ Fialová I., Tvrdoňová D. Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*. Ročník 1. 2013. číslo 2. S. 61.
- ⁴⁰ Ibidem. S. 66.

REFERENCES

1. Bibliografická činnosť slovenských archívov. Retrieved from www.viks.sk/dkk/bs67II_86_95.doc. [in Slovak].
2. Bielik F., & Sopko, J. (1965). *Štátny slovenský ústredný archív v Bratislave. Sprievodca po archívnych fondoch. 2. Oddelenie kapitalizmu*. Bratislava [in Slovak].
3. Bodnárová, M. (2013). Dejiny a súčasnosť štátneho archívu v Prešove. *Istorychnyj chasopys z bohemytyky i slovakistyky*, 3, 175–183 [in Slovak].
4. Fialová I., & Tvrdoňová D. (2013). Slovenský národný archív — vývoj právneho postavenia, funkcia a poslanie v našej spoločnosti. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2, 57–75 [in Slovak].
5. Genéza a dejiny kmeňových archívnych fondov Archívu ÚPN. Retrieved from <http://www.upn.gov.sk/sk/geneza-fondov/> [in Slovak].
6. Hrivňak, Š. *Archívy, archívniectvo, história, ich vzájomné prepojenie vtedy a dnes, a veda v archívoch v súčasnosti*. Retrieved from forumhistoriae.sk/-/archivy-archivnictvo-historia-ich-vzajomne-prepojenie-vtedy-a-dnes-a-veda-v-archivoch-v-sucasnosti [in Slovak].
7. Katuščák, M. *Komplexné spracovanie písomného kultúrneho a vedeckého dedičstva SR*. Retrieved from www.inforum.cz/pdf/2012/katuscak-martin.pdf [in Slovak].
8. Sedlák, F., Žudel, J., & Paľko, F. (1964). *Štátny ústredný archív v Bratislave. Sprievodca po archívnych fondoch. I. Oddelenie feudalizmu*. Bratislava [in Slovak].
9. Tišliar, P. (2013). Aktivity Štátneho inspektorátu archívov na Slovensku pri budovaní archívnej organizácie (1919-1951). *Muzeológia a kultúrne dedičstvo*, 2, 37–56 [in Slovak].
10. Úplné znenie zákona Slovenskej národnej rady z 19. decembra 1975 č. 149 Zb. o archívniectve, ako vyplýva zo zmien a doplnení vykonaných zákonom Slovenskej národnej rady zo 4. decembra 1991 č. 571 Zb. Retrieved from www.zbierka.sk [in Slovak].
11. Volko, V., & Kiš, M. (2007). *Stručný prehľad vývoja územného a správneho členenia Slovenska*. Bratislava [in Slovak].

12. Vozar, J. (1964). *Štátny slovenský ústredný archív v Bratislave. Sprievodca po archívnych fondoch. 3. Oddelenie hospodárstva v Banskej Štiavnici. K 200. výr. založenia vysokej banskej školy v Banskej Štiavnici*. Bratislava [in Slovak].

13. *Výročná správa o činnosti Ústavu pamäti národa za rok 2006*. Bratislava [in Slovak].

14. *Výročná správa o činnosti Ústavu pamäti národa za rok 2015*. Bratislava [in Slovak].

15. Zákon zo 17. mája 2002 archívoch a registratúrach a o doplnení niektorých zákonov. Retrieved from www.minv.sk/?zakon...archivoch-a-registraturach [in Slovak].